

ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

18.10.2023

м. Київ

№ 354

Про наукові засади розроблення методики оцінювання збитків, завданих воєнними діями природним екосистемам

Заслухавши та обговоривши доповідь завідувача відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім.М.Г.Холодного НАН України академіка НАН України Я.П.Дідуха «Про наукові засади розроблення методики оцінювання збитків, завданих воєнними діями природним екосистемам», Президія НАН України зазначає, що через російську збройну агресію проти України збитки, завдані навколишньому середовищу, набули катастрофічного характеру, а у поєднанні з іншими видами антропогенної діяльності та зміною клімату викликають синергетичний ефект, який у віддаленій перспективі може призвести до значних негативних економічних, соціальних та екологічних наслідків.

У зв'язку з цим актуальним завданням науковців є оцінювання збитків навколишнього середовища та розроблення превентивних заходів з мінімізації можливого негативного впливу на нього воєнних дій, створення планів щодо збереження та відновлення природних екосистем, що потребує глибоких комплексних наукових обґрунтувань та залучення фахівців різних спеціальностей.

З метою визначення та оцінювання збитків, завданих російською збройною агресією, в Україні прийнято ряд нормативних документів, зокрема постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» та від 26 березня 2022 р. № 380 «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України». Також створено відповідні робочі групи, наказами причетних міністерств розроблено та затверджено методики оцінювання збитків у різних сферах економіки, суспільного життя та навколишнього середовища.

Відповідно до цих постанов Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України і Міністерство аграрної політики та продовольства України розробили та затвердили низку методик, що передбачають оцінювання збитків щодо земельних ресурсів, надр, водних ресурсів, атмосферного повітря, лісового та природно-заповідного фондів України. Аналіз цих методик свідчить, що втрати біорізноманіття та збитки природних екосистем, вони охоплюють лише частково, тоді як значимість і актуальність цієї проблеми визначається вимогами Європейського Зеленого курсу та міжнародними документами, ратифікованими для можливого вступу України до ЄС.

З метою оцінювання наслідків російської збройної агресії та повоєнного відновлення України Національний фонд досліджень України провів конкурс «Наука для відбудови України у воєнний та повоєнний періоди». За його результатами фахівці Інституту ботаніки ім.М.Г.Холодного НАН України беруть участь у виконанні проекту «Геоінформаційна система з просторового оцінювання деградації довкілля України внаслідок російської агресії» (керівник – член-кореспондент НАН України Є.О.Маруняк). Крім того, за участі науковців інституту в рамках бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230) виконується проєкт «Оцінка впливу воєнних дій на трансформацію наземних природних екосистем з використанням модельних груп видів-біоіндикаторів та моніторинг чужорідних видів у флорі та фауні як складової забезпечення біологічної безпеки України (керівник – академік НАН України В.Г.Радченко).

На основі проведених досліджень на базі чотирьох полігонів: Чорнобильського еколого-радіаційного біосферного заповідника, Національних природних парків «Залісся» (Київська обл.), «Святі гори» (Донецька обл.) та «Кам'янська січ» (Херсонська обл.), що репрезентують різні типи пошкоджень та типи природних екосистем, розраховано збитки лісового масиву НПП «Залісся», обґрунтовано необхідність всебічного оцінювання різних сценаріїв відновлення Каховського водосховища з метою мінімізації негативних наслідків руйнації ГЕС та дано прогнози можливих демутаційних процесів у місцях, які не будуть затоплені. Оцінено масштаби прямого та опосередкованого пошкодження степових екосистем у результаті утворення вирв. Виконані з оцінювання збитків природних екосистем України наукові дослідження ґрунтуються на оцінюванні екосистемних послуг, з урахуванням вартості їх відтворення до природного стану. Вони є важливими та актуальними для отримання репарацій, прогнозування віддалених наслідків воєнних дій та розроблення заходів з мінімізації їхнього негативного впливу. Також запропоновано схему логістичних операцій, що включає типізацію та ступінь пошкоджень природних екосистем, збір та аналіз даних (характеристика, вразливість, опірність та відновлюваність біотопів), методик оцінювання збитків та можливих негативних наслідків.

Президія НАН України відзначає, що зазначені наукові дослідження не можуть бути повноцінно реалізовані без прийняття Кабінетом Міністрів України відповідних рішень, належного рівня їх координації в структурі НАН України та без міжгалузевої співпраці із зацікавленими органами виконавчої влади, науковими установами відповідних міністерств і відомств тощо.

Президія НАН України постановляє

1. Доповідь академіка НАН України Я.П.Дідуха «Про наукові засади розроблення методики оцінювання збитків, завданих воєнними діями природним екосистемам» взяти до відома, відзначивши актуальність та важливість розв'язання проблем, пов'язаних із пошкодженням та втратою структури екосистем і біорізноманіття, внаслідок російської збройної агресії проти України.

2. Схвалити діяльність установ Відділення загальної біології НАН України, а також інших установ НАН України, що проводять дослідження у сфері розроблення методик оцінювання збитків, завданих природним екосистемам воєнними діями.

3. Вважати пріоритетними напрямками діяльності Інституту ботаніки ім.М.Г.Холодного НАН України та інших профільних установ НАН України:

– удосконалення відповідної методології досліджень з оцінювання шкоди, завданої навколишньому середовищу воєнними діями, з урахуванням міжнародних методик;

– документування та фіксація порушень екосистем та втрат біорізноманіття, створення відповідної бази даних, ідентифікація біотопів та встановлення розміру завданої їм шкоди;

– оцінювання прямих і непрямих збитків у грошовому еквіваленті на основі аналізу екосистемних послуг з метою отримання репарацій від країни-агресора за пошкодження та на відтворення екосистем до рівня довоєнного стану з урахуванням запровадження додаткових рекультиваційних заходів;

– розроблення можливих сценаріїв суцесійних процесів у природних екосистемах, враховуючи нелінійність, багатовекторність, системність та каскадність їх змін, прогнозування розвитку та відтворення до стабільного стану (зокрема після руйнування агресором греблі Каховської ГЕС) з метою мінімізації потенційних негативних наслідків.

– розроблення методології та методів оцінювання наслідків руйнування природних екосистем та інфраструктурних об'єктів, а також створення на цій основі проєкту методики оцінювання збитків, завданих природним екосистемам та їхнім компонентам внаслідок воєнних дій.

4. Відділенню загальної біології НАН України:

4.1. Спільно з Відділенням економіки НАН України із залученням зацікавлених профільних установ НАН України до кінця 2024 р. забезпечити розроблення наукових основ методики оцінювання збитків, завданих природним екосистемам та їхнім компонентам внаслідок воєнних дій. Інформувати Кабінет Міністрів України та інші органи державної влади про створення методики та доцільності її використання для уточнення збитків, завданих воєнними діями.

4.2. До кінця 2024 р. з метою оцінювання збитків та втрат біорізноманіття внаслідок воєнних дій забезпечити створення відповідної бази даних, зокрема на об'єктах природно-заповідного фонду, підпорядкованих НАН України, після отримання доступу до цих територій.

4.3. У місячний термін підготувати та подати до Президії НАН України:

4.3.1. Спільно з Відділенням економіки НАН України пропозиції щодо внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації».

4.3.2. Пропозиції для Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру про створення кадастру пошкоджених природних екосистем з відповідними характеристиками, завдяки чому можна буде оцінювати втрати й здійснювати моніторинг їхнього стану та відновлення.

4.4. До 20.11.2023 підготувати та надати Робочій групі НАН України з аналізу наслідків руйнування греблі Каховської ГЕС інформаційні матеріали щодо критичного аналізу наслідків різних сценаріїв відновлення Каховського водосховища.

4.5. Протягом 2023–2024 рр. підготувати відповідні наукові та науково-популярні публікації для висвітлення у засобах масової інформації питання щодо оцінювання збитків, завданих природним екосистемам внаслідок воєнних дій.

5. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Відділення загальної біології НАН України та Науково-організаційний відділ Президії НАН України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

В.о.головного вченого секретаря
Національної академії наук України
академік НАН України

Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

Вячеслав БОГДАНОВ